

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «НИЖНЬОСУЛЬСЬКИЙ»
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА
ОХОРОНИ ПРИРОДИ

IX Всеукраїнський науково-практичний семінар

НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

21 жовтня 2022 р.

Збірник матеріалів

Полтава 2023

Використані інформаційні джерела:

1. Адаменко О. М. Теоретичні основи конструктивної екології – нового наукового напрямку у Науках про Землю // Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування. Івано-Франківськ, 2016.
2. Адаменко О. М., Зоріна Н. О. Геоєкологічні проблеми Західного регіону України // Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій : Збірник наукових праць. Львів : ЛНГ ім. Івана Франка, 2018. С.50–63.
3. Байрак О. М., Проскурня М. І., Стеюк Н. О. та ін. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території: науково-популярне видання. Полтава : Верстка, 2003. 212 с.
4. Булава Л. М. Фізична географія Полтавської області. Полтава : ПДПУ імені В. Г.Короленка, 2009. 48 с.
5. Смоляр Н. О., Остапенко Т. М., Дубовик І. А. Фітосозологічна унікальність ландшафтного заказника «Географічний центр Полтавщини». // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України : М-ли Всеукр. наук.- практ. конф. Полтава : Астроя, 2016. С. 104-106.

УДК 652.51:582.998.2

ІСТОРИЧНА ПРІОРИТЕТНІСТЬ ПОЛТАВСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АМБРОЗІЇ ПОЛИНОЛИСТОЇ

Самородов Віктор, Кизим Світлана
Полтава, Україна

Більшість людей переконана, що за впливом на стан навколишнього середовища та їх здоров'я, рослини мають виключно позитивний вплив. Та на жаль, із цього правила є певні винятки. В даному разі це стосується такої квіткової рослини як амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.) – типовий представник родини Айстрових (*Asteraceae*). Згадати про неї вимагає не лише тема конференції, а також ряд інших, побіжних вікопомних подій.

Перша з них бере відлік від 1873 року. Саме тоді плоди амброзії разом із посівним матеріалом люцерни та жита, вперше були завезені до Європи із США [1]. Практично за 150 років, почавши з Німеччини свою історичну ходу, амброзія «захопила» 17 країн нашого континенту. І це не все. Адже за межами свого первісного ареалу вона зафіксована в Африці, Азії та Австралії [1]. Щодо України, то й тут амброзія «відзначає» відповідний ювілей – 110-річчя. Саме 1914 року її вперше було виявлено у селі Кудашівка сучасної Дніпропетровської області [1]. Тоді це були поодинокі рослини, нині ж на півдні країни ми спостерігаємо чітко виражені синусії [3].

Почавши своє поширення із насипів та узбіч доріг, сьогодні цей бур'ян займає 60% площі різних угідь, серед яких на перше місце виходять агрофітоценози. На них амброзія залежно від того, яку культуру вона засмічує,

може знижувати продуктивність від 20 до 40%. В умовах літніх посух цей показник значно більший. Тобто, наявність амброзії у фітоценозах обертається значним недобором збіжжя. Крім цього, якщо надземна маса амброзії попадає до кормів великої рогатої худоби, то надає молоку неприємний запах та гіркий смак. У такому разі цей продукт буде зіпсовано. Тут маємо значні економічні втрати. Але найсуттєвіше те, що амброзія надзвичайно негативно впливає на стан здоров'я людей. Пилок цієї рослини має сенсibilізууючу дію. Саме це й сприяє прояву алергії у людей. Цікаво, що за цим негативним проявом амброзії випереджає будь яку іншу не лише трав'янисту, а навіть деревну рослину. Одна, добре розвинена рослина амброзії продукує до 1-го млн. пилових зерен. При цьому слід пам'ятати, що вже при концентрації 25 пилових зерен на один кубометр атмосферного повітря у людини може виникати алергія [3]. За цим, на жаль, стоїть ціла низка не лише медичних, а й соціальних проблем, а саме втрата працездатності та витрачання чималих коштів на лікування.

Понад 50 років тому амброзія вперше була знайдена на Полтавщині [2]. Тоді, проводячи літню польову практику з ботаніки студентам першого курсу агрономічного факультету Полтавського сільськогосподарського інституту (нині Полтавський державний аграрний університет) амброзію полинолисту знайшла Т. П. Голова (1927-1993). Це було у межах міста Полтави на відстані декількох кілометрів від вокзалу «Полтава-Південна» на залізничному насипу. Необхідно відмітити, що це був подарунок долі, адже Тамара Павлівна, як ніхто на Полтавщині, зналась саме на бур'янах із родини Айстрові. Довгі роки вивчала їх плоди та складала за їх морфологією ключі для визначення цілої низки важких для визначення родів. Кандидат біологічних наук, доцент, досвідчений карполог, вона із захватом почала вивчати й плоди знайдених рослин амброзії. За результатами цих спостережень було встановлено наявність у амброзії гетерокарпії [2]. Це був пріоритетний висновок, адже не один вітчизняний дослідник раніше експериментально його не робив.

За своїми спостереженнями Т. П. Голова виділила шість типів плодів амброзії. Вони різнилися за величиною, морфологією та кольором [2]. До першого типу були віднесені найкрупніші, з шилоподібними виростами, вохристого кольору й темними смугами, а до останнього – шостого – найменші, без шипиків рудого, а у незрілих – світло-зеленого кольору. У наявності гетерокарпії в амброзії полтавська дослідниця вбачала високу адаптивність виду, який у природі розмножується виключно плодами, утворюючи їх величезну кількість на одну особину. Після обсеменіння на місцях зростання формується потужний банк діаспор. Із огляду на згадану гетерокарпію вони не будуть одночасно проростати, що й призведе до формування потужних амброзійових угруповань. У подальшому висновки Т. П. Голової були підтверджені іншими вченими [3]. При цьому констатувалось, що саме гетерокарпія обумовлює високий рівень стійкості амброзії. Цю біологічну особливість слід було використовувати при розробці стратегії боротьби із небезбечним бур'яном, але аграрна наука та практика пішли іншим шляхом – застосування гербіцидів [3], які не можуть бути використані для боротьби з амброзією на неугіддях, у парках, лісосмугах тощо.

Із огляду на це, дослідження Т. П. Голової чекають своїх продовжувачів. Ми ж можемо констатувати їх пріоритет, своєчасність і досконалість проведення.

Використані інформаційні джерела:

1. *Амброзія полинолиста* / В. С. Циков, А. І. Хорішко, Л. П. Матюха, Ю. І. Ткалич. Дніпропетровськ : Нова ідеологія, 2010. 58 с.
2. Голова Т. П. Гетерокарпія у амброзії польоволистяної. *Защита растений от вредителей, болезней и сорняков* // Тр. Харьковского с.-х. ин-та им. В. Докучаева. Т. 182. Харьков, 1973. С. 130–133.
3. Марьюшкина В. Я. Амброзия полевая и основы борьбы с ней. К. : Наук. думка, 1986. 120 с.

УДК 581.524.1

ФІТОРІЗНОМАНІТТЯ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ ЗАПЛАВИ СУЛИ

Скляр Юрій, Скляр Вікторія
Суми, Україна

Проблема охорони водних ресурсів належить до числа найважливіших та визначальних щодо існування суспільства. Це відзначено у низці державних документів: у Водному кодексі України [1], Законі України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» [2], у низці постанов Кабінету Міністрів України та ін. Її розв'язання потребує комплексного підходу, в тому числі й реалізації заходів, спрямованих на вивчення та охорону фіторізнманіття водно-болотних угідь [3-5]. Такими дослідженнями, насамперед, мають бути охоплені провідні водні артерії, до яких на Лівобережній Україні відноситься і річка Сула.

Вона є типовою рівнинною річкою. Малий ухил (0,4-1,1⁰) Сули та її приток обумовлює незначну швидкість течії (близько 0,1-0,3 м/с) та досить суттєву замуленість річки. Їй притаманне мішане водне живлення (снігове і дощове). Рівень води характеризується наявністю весняного максимуму. Тривалість розливу річки Сули у середній течії складає у середньому 2-4 тижні. Глибина затоплення заплави становить 30-100 см. Сула є однією з найбільш заболочених річок Лівобережжя України [6-8].

Виявлення загальних ознак фіторізнманіття річки та прилеглих до неї водно-болотних угідь, належать до числа актуальних наукових питань, значущих як в аспекті накопичення і поглиблення знань про зазначені природні комплекси, так і для визначення тактики й стратегії їхньої охорони.

У цій публікації представлені результати вивчення фіторізнманіття ділянки водно-болотних угідь (площею близько 80 га), розташованої у заплаві річки Сули в околицях села Млини (Полтавська область). Дослідження